

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงของสีผมจากสีดำหรือสีน้ำตาลเป็นสีเทาเป็นเสมือนสัญลักษณ์ว่าพัฒนาการของร่างกายเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุเนื่องจากเมลานิน (melanin) ที่ทำให้เส้นผมมีสีลดลง ผมที่เริ่มขาวตามวัยจะไม่สามารถกลับมาดำได้อีก การเปลี่ยนแปลงของสีผมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจเนื่องจากผู้ที่สีผมเปลี่ยนแปลงคิดว่าตนเองยังอยู่ในวัยทำงาน การปล่อยให้ผมเป็นสีขาวหรือสีเทาทำให้ขาดความมั่นใจในตนเอง รู้สึกสูญเสียภาพลักษณ์ จึงนิยมย้อมผมเพื่อให้ผมกลับมาเป็นสีดำหรือสีน้ำตาลเช่นเดิม เพื่อสร้างความมั่นใจให้กลับคืนมา บางคนยอมผมจนเข้าสู่วัยชราหรือยอมผมตลอดชีวิตโดยที่ไม่ทราบเลยว่า การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้นสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการใช้ยาย้อมผมหรือไม่ ทั้งนี้เพราะสารที่ช่วยเปลี่ยนสีผมชนิดสียึดติดทนถาวรซึ่งคนทั่วไปนิยมใช้มีสารพาราฟีนิลีนไดอามีน (Paraphenylenediamine) เป็นส่วนผสม ซึ่งสารชนิดนี้สามารถดูดซึมเข้าสู่กระแสเลือดได้ (Volfram cited in Koenig, 1991: 985) เมื่อใช้นานกว่า 10 ปี และเป็นชนิดสีดำที่ติดทนถาวร อาจเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งได้ (Zhang, 2008; Herrinton, 1994) นอกจากนี้การใช้ยาย้อมผมอาจทำให้เกิดอาการแพ้อย่างรุนแรงได้อีกด้วย (มุกดา หนูยศรี และกรองกาญจน์ สิริภักดิ์, 2554)

ดังนั้น ประชาชนที่ตระหนักถึงอันตรายของยาย้อมผมจึงหันมาใช้พืชสมุนไพรในการย้อมผม พืชที่นิยมใช้คือ เทียนกิ่งหรือเฮนน่า (Henna tree, Egyptian Rivet) เทียนกิ่งจัดเป็นเครื่องสำอางเก่าแก่ชนิดหนึ่งของโลก ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า พระนางคลีโอพัตราและพระนางเนฟาติแห่งอียิปต์นอกจากทรงใช้เทียนกิ่งในการบำรุงรักษาเส้นผมแล้ว ยังใช้ในการแต่งสีเล็บและริมฝีปากอีกด้วย ผู้คนในอินเดีย เอเชียกลาง และแอฟริการู้จักและใช้ใบเทียนกิ่งมาทำสีและบำรุงเส้นผมและหนังศีรษะมาช้านาน วงการเครื่องสำอางใช้ผงใบเทียนกิ่งแห้งมาทำสีผมที่ให้สีน้ำตาลแดงหรือแดงปนส้ม ถ้าต้องการให้ได้สีดำสามารถทำได้โดยผสมกับคราม ซึ่งจะช่วยป้องกันผมจากแสงแดดด้วย (Wecker, 1661) เทียนกิ่งเป็นไม้หอมยืนต้น ลักษณะของต้นเป็นไม้พุ่ม วงศ์ลิวทราซี (Lythraceae) หรือวงศ์ "เทียน" มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า ลอโซเนียอินเนอมิส (Lawsonia inermis L. ExS) มีชื่อแบบไทยๆ หลายชื่อ เช่น เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียน เทียนแดง เทียนไม้ กกขาว (อีสาน) เป็นต้น (เต็ม สมิตินันท์, 2544: 315) เทียนกิ่งพบอยู่ทั่วไปในเขตร้อน ส่วนที่นำมาใช้ย้อมผมคือ

ใบเทศลาด (ใบที่ไม่อ่อนและไม่แก่จนเกินไป) โดยใช้ได้ทั้งใบสดและใบตากแห้งและป่นให้เป็นผง ใบเทียนกิ่งประกอบด้วยสารหลายชนิด เช่น essential oils, 1,4-naphthoquinone, tannins, gallic acid, flavonoids, xanthones, coumarins, 2-3% resins, 2% Lawsone (2-hydroxy-1,4 naphthoquinone) เป็นต้น สารสำคัญที่ทำให้เกิดสีคือลอโซน (Lawsone) ซึ่งละลายในน้ำร้อนและถ้าอยู่ในสารละลายที่มีสถานะเป็นกรดจะยึดติดแน่นกับเคอราตินของเส้นผม ทำให้สีติดแน่นทนนาน เทียนกิ่งที่นำมาทำสีผมจะให้สีส้มอมแดงโดยสารลอโซนจะเกาะติดกับเคอราตินของเส้นผมด้วยการเคลือบอยู่ภายนอก ในการย้อมสองครั้งแรกสีจะติดแบบกึ่งถาวร หลังการย้อมครั้งที่ 3 จะเป็นสีถาวร โดยสีจะเปลี่ยนจากสีส้มเป็นแดงและสีน้ำตาลแดง (auburn) เทียนกิ่งมีคุณสมบัติในการเคลือบสีเส้นผมแต่จะไม่ซึมเข้าไปในเส้นผมเหมือนสีออกซิเดชันที่เป็นสารเคมี จึงไม่ทำลายโครงสร้างของเส้นผม ไม่มีพิษ ไม่ทำให้ระคายเคือง ไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์หรือไม่ก่อมะเร็ง เทียนกิ่งจึงสามารถใช้ได้ดีกับการเคลือบผมขาว แต่ไม่สามารถเปลี่ยนผมสีดำให้เป็นสีน้ำตาลหรือสีที่อ่อนลงได้ นอกจากนี้เทียนกิ่งยังช่วยปรับสภาพผม ทำให้ผมดกดำ มีน้ำหนัก เป็นประกายนุ่มสลวย ช่วยรักษาหนังศีรษะให้สะอาดและชุ่มชื้น ป้องกันการเกิดรังแครากผมแข็งแรง และช่วยป้องกันผมจากแสงแดดอีกด้วย (นันทวัน บุญยะประภักษ์ และอรนุช โชคชัยเจริญพร บ.ก. 2541: 328-329; ชนวรรณ สุวรรณสัญญา และพจวรรณ ต่างพันธุ์, 2545: 11-12; จารุวรรณ ลีมีสัจจะสกุล, 2553) อย่างไรก็ตาม การย้อมผมด้วยเทียนกิ่งก็ยังมีจุดอ่อนคือ มีขั้นตอนมากและต้องใช้เวลานานในการหมักผมนานถึง 3-5 ชั่วโมงเพื่อให้สารสำคัญตกผลึกและทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์จึงจะล้างออกได้ และสีผมจะจางลงหรือค่อยๆ หลุดออกเมื่อสระผมหรือแปรงผม จึงต้องย้อมซ้ำทุก 3-4 สัปดาห์ ส่วนอาการผื่นจากการย้อมผมด้วยเทียนกิ่งมักเป็นอาการคันหนังศีรษะ ในรายที่หมักผมด้วยผงเทียนกิ่งแห้ง เมื่อล้างผงเทียนกิ่งที่ผสมน้ำออกและผมแห้งแล้ว มักเกิดอาการคันหนังศีรษะตามมา ก่อให้เกิดความรำคาญ บางรายเลิกใช้เทียนกิ่งไปเลย (จารุวรรณ ลีมีสัจจะสกุล, 2553) นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการยุโรป ฝ่ายคุ้มครองผู้บริโภคและสุขภาพ (European Commission, Health and Consumer Protection, 2005) รายงานการศึกษาของ Scientific Committee on Consumer Products (SCCP) เกี่ยวกับความปลอดภัยของเทียนกิ่งว่า หนูจะตายหากได้รับเทียนกิ่งโดยการกินและทางผิวหนังเฉลี่ยมากกว่า 2,000 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ไม่พบอาการผื่นใดๆ ถ้าได้รับเทียนกิ่งไม่เกิน 40 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ส่วนการทดลองในอาสาสมัคร 10 คน โดยการทำ patch test ที่ผิวหนัง ไม่พบอาการแพ้เลยในช่วง 3 สัปดาห์ จึงสรุปได้ว่า เทียนกิ่งไม่ทำให้เกิดอาการระคายเคืองหรือแพ้ แต่อย่างใด และจากการศึกษาประสบการณ์ในการใช้เทียนกิ่งในคนซึ่งนิยมนำมาย้อมผมและสักตามผิวหนัง พบว่า มีรายงานการแพ้น้อยมาก กล่าวคือมีคนที่ใช้เทียนกิ่งแล้วแพ้ในประเทศอินเดียโดยเป็นการแพ้จาก allergic contact dermatitis (Nigam and Saxena, 1988; Pasricha, Gupta, Panjwani, 1980 cited in European

Commission: Health & Consumer Protection Directorate-General, 2005) อีกทั้ง Natural Medicines Comprehensive Database (2012) ประมวล องค์ความรู้เกี่ยวกับเทียนกิ่ง และสรุปว่า ถ้าใช้ในการย้อมผมโดยป้ายไว้บนเส้นผมและหนังศีรษะจะค่อนข้างปลอดภัย ในกรณีที่น่ามาทำให้ทำสีผมให้กับเด็กโดยเฉพาะทารกไม่ปลอดภัย เพราะอาจทำให้เกิดภาวะขาด Glucose-6-phosphate dehydrogenase (G6PD) ซึ่งทำให้เกิดภาวะเม็ดเลือดแดงแตกง่ายได้ สำหรับผลข้างเคียงของเทียนกิ่งเมื่อนำมาทำสีผมหรือสักผิวหนังอาจทำให้เกิด contact dermatitis โดยมีผื่นนูนแดงเล็กๆ คัน ปวดแสบปวดร้อน บวม ตกสะเก็ด ผิวหนังแตก และเป็นแผลเป็น และมีรายงานการแพ้เทียนกิ่งอย่างเฉียบพลันในช่วงเสริมสวย 2 ราย โดยมีผื่นลมพิษ คัดจมูก ปวดศีรษะวิงเวียน และมีอาการหอบหืด

แม้ว่าการย้อมผมโดยใช้เทียนกิ่งจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ย้อมผมไม่มีสารเคมีตกค้างในร่างกาย ซึ่งเทียนกิ่งเป็นไม้ยืนต้นที่สามารถปลูกได้ง่ายในประเทศไทยเช่นเดียวกับในประเทศอินเดีย แต่ยังมีราคาแพง หาซื้อยากเนื่องจากไม่มีขายทั่วไปในท้องตลาด และมียังปัญหาอื่นๆ อีกหลายประการ เช่น เสียเวลาในการหมักผมนาน ผงเทียนกิ่งที่ผสมน้ำแล้วนำมาหมักผมเปื้อนเสื้อผ้า สีผมไม่ติดเส้นผม สีผมภายหลังการหมักออกเจดสีส้มแดงซึ่งไม่เป็นสีตามธรรมชาติของคนไทย ใช้แล้วคันหนังศีรษะ เป็นต้น ทำให้คนไทยยังไม่นิยมย้อมผมด้วยเทียนกิ่ง (มุกดา หนูยศรี และกรรณกาญจน์ ศิริภักดี, 2554) ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพในการย้อมผมด้วยเทียนกิ่งของสตรีที่มีผมขาว ซึ่งประเด็นนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาทดลองในคนมาก่อน และผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพผมในกลุ่มผู้ที่มีภาวะผมขาวทั้งในวัยทำงานและวัยสูงอายุ และเป็นทางเลือกสำหรับผู้ที่แพ้สารเคมี รวมถึงผู้ป่วยที่ต้องการปกป้องร่างกายไม่ให้สัมผัสกับสารเคมีได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของสตรีที่มีผมขาวต่อขั้นตอนการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง
- 2.2 เปรียบเทียบความพึงพอใจของสตรีที่มีผมขาวต่อสภาพเส้นผมก่อนและหลังทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง
- 2.3 เพื่อศึกษาอุบัติการณ์การเกิดอาการผื่นปฏิกิริยาหลังการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาประสิทธิผลในการทำสีผมด้วยเทียนกิ่งในครั้งนี้ ตัวแปรอิสระที่ศึกษาคือการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิผลคือ ความพึงพอใจในการทำสีผม เป็นตัวแปรตาม ดังแสดงในภาพที่ 1.1



ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

สตรีที่มีผมขาวมีความพึงพอใจต่อสภาพเส้นผมหลังทำสีผมด้วยเทียนกิ่งมากกว่าก่อนทำสีผม

5. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะสตรีที่มีผมขาวบางส่วนและต้องการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง ซึ่ง จะทำการศึกษาเฉพาะประชาชนในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เท่านั้น โดยทำการเก็บรวบรวม ข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ถึง 30 พฤศจิกายน 2557

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 การทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง หมายถึง การเปลี่ยนสีผมโดยการหมักด้วยครีมน้ำที่มาจากใบของเทียนกิ่งเป็นส่วนผสมหลัก เพื่อให้ผมขาวเปลี่ยนเป็นสีทองหรือสีน้ำตาลอมแดงตามต้องการ

4.2 ประสิทธิภาพในการทำสีผม หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการทำสีผม ซึ่งประกอบด้วย ความพึงพอใจต่อสภาพเส้นผม (สีผมและลักษณะของเส้นผม) ความพึงพอใจในขั้นตอนของการทำสีผม การเกิดอาการผิปกติภายหลังจากการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง ดังนี้

4.2.1 ความพึงพอใจต่อสภาพเส้นผม หมายถึง ความรู้สึกทางบวกที่กลุ่มตัวอย่างมีต่อสีผม ความมันและเงางามของเส้นผม ความมีน้ำหนัก ความไม่เปราะและไม่หักง่ายของเส้นผม ซึ่งวัดก่อนทำสีผม หลังทำสีผมครั้งที่ 1, 4 และ 8 โดยวัดจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อสภาพผมก่อนและหลังทำสีผมโดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิดแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ประกอบกับการคุณภาพเปรียบเทียบลักษณะเนื้อขนนอกของเส้นผมก่อนและหลังทำสีผมครั้งที่ 8 ที่ขยาย 500 เท่าด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน การทำสีผมมีประสิทธิภาพเมื่อระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อสภาพเส้นผมมีค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 4 คะแนน

4.2.2 ความพึงพอใจต่อขั้นตอนการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง หมายถึง ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในระยเตรียมทำสีผม ระยะเวลาทำสีผม และระยะหลังทำสีผม โดยระยะเตรียมทำสีผมเป็น ความพึงพอใจในความสะอาดของเส้นผมเมื่อใช้แชมพูที่มีฤทธิ์อ่อน ความพร้อมของอุปกรณ์ และการป้องกันการเปื้อนเทียนกิ่ง ระยะทำสีผมครอบคลุมความพึงพอใจในการป้ายครีมลงบนเส้นผม การพันผ้าโพกศีรษะ ความสะอาดรอบผ้าโพกศีรษะ ระยะเวลาที่ใช้ทำสีผม และความสุขสบายขณะหมักผม ส่วนระยะหลังทำสีผมครอบคลุมความพึงพอใจในการล้างครีมเทียนกิ่งออกจากเส้นผมและ ความสุขสบายภายหลังทำสีผม ซึ่งวัดจากการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจในขั้นตอนการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ การทำสีผมมีประสิทธิภาพเมื่อความพึงพอใจในขั้นตอนการทำสีผมด้วยเทียนกิ่งมีค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 4 คะแนน

4.2.3 อาการผิปกติภายหลังจากการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง หมายถึง อาการไม่สุขสบายหรืออาการแพ้ที่เกิดจากการใช้ยาข้อมผม ได้แก่ อาการคัน ปวดแสบปวดร้อน มีผื่นขึ้น บวมแดงที่หนังศีรษะหรือใบหน้า ซึ่งวัดจากการแบบสอบถามการเกิดอาการผิปกติภายหลังจากการทำสีผม และการบันทึกของกลุ่มตัวอย่างและการสังเกตของผู้วิจัย การทำสีผมมีประสิทธิภาพเมื่อกลุ่มตัวอย่างไม่มีอาการแพ้อย่างรุนแรง (คัน ปวดแสบปวดร้อน มีผื่นขึ้น บวมแดงที่หนังศีรษะหรือใบหน้า) เกิดขึ้นเลย และร้อยละ 90 มีอาการคันหนังศีรษะเกิดขึ้น ไม่เกิน 2 ครั้งจาก 8 ครั้งที่ทำสีผม

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

7.1 ประชาชนสามารถนำวิธีการทำสีผมด้วยเทียนกิ่งไปใช้ในชีวิตจริงทดแทนการใช้สารเคมีในการทำสีผม เพราะสารเคมีในยาข้อมผมสามารถดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้ เมื่อใช้เป็น

เวลานานอาจทำให้เกิดโรคมะเร็งในอวัยวะต่างๆ ของร่างกายได้ การทำสีผมด้วยเทียนกิ่งไม่มีสารเคมีตกค้าง ทำให้ปลอดภัยต่อสุขภาพแม้จะใช้ซ้ำหลายๆ ครั้งก็ไม่มีอันตรายแต่อย่างใด

7.2 การทำสีผมด้วยเทียนกิ่งปราศจากสารพิษ จึงเป็นทางเลือกสำหรับผู้แพ้สารเคมีและผู้ป่วยโรคมะเร็งที่ต้องการหลีกเลี่ยงสารเคมีในการทำสีผม โดยหันมาใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติซึ่งทุกคนสามารถทำได้

7.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคจากการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง และคิดค้นนวัตกรรมมาใช้ในการลดต้นทุนและระยะเวลาในการทำสีผมด้วยเทียนกิ่ง

7.4 ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ในการสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทำการผลิตไบเทียนกิ่ง เพื่อส่งให้ มสธ. ซึ่งมีสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นฝ่ายดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์เทียนกิ่งที่ใช้ตราสัญลักษณ์ของ มสธ. ออกจำหน่ายในท้องตลาดเพื่อหารายได้เข้ามหาวิทยาลัย พร้อมทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนลดการใช้สารเคมีในการทำสีผม อันจะส่งผลให้อัตราการเกิดโรคมะเร็งในชุมชนลดน้อยลงได้อีกวิธีหนึ่ง

